

Matka keskiolutbaarien maailmaan

Numminen, M. A.: Baarien mies. To-siokuvitteellinen romaani. Kirjayhtymä, Rauma 1986, 248 sivua

Baarien mies on nykyaikaisen tutkimusmatkailun tulos ja sen kirjoittaja, Numminen, eräänlainen aikamme Sakari Pälsi. Yhtä vikkelästi kuin Pälsi aikanaan kulki tšuktšien ja lamuuttien mailla, on Numminen liikunut Taivassalon ja Savukosken välisissä maisemissa, kolunnut 132 keskiolutbaaria ja koonnut kokemuksiinsa kirjan.

Kirjan luvut muodostuvat sivun tai parin mittaisista baariesittelystä, joihin arvatenkin halvalla laatikkokameralla otetut utuiset mustavalkoiset kuvat tuovat dokumentaarista maustetta. Myös Nummisen tapa kirjoittaa on fotorealistinen tai (kaikkia mahdollisia) aistihavaintoja suoraan välittävä. Yksittäiset baarikuvaukset ovat niukkoja, mutta pikkuhiljaa ja paisuttelematta niistä kasvaa täyteläinen, elävä kuva suomalaisesta keskiolutbaarista.

Kirjan takakannessa lukijaa houkutellaan retkelle keskiolutbaarien ”miltei tuntemattomaan maailmaan”. Ehkä tuo maailma todellakin on tuntematon, etenkin jos sattuu olemaan nuori, tosi urbaani, keski- luokkaan kuuluva tai nainen. Lähiö-ravintola, pubi, on suomalaisille nykyisin tutumpi.

Tässä on se distinktio, jonka Numminen tuo ansiokkaasti esiin. Jokaiselle on selvää, että olut ja lihapiirakka ovat kaukana punaviinistä ja juustosta. Yhtä lailla ei tule ajatella kolmosoluen ja A-oluen eroa. Se on todellakin enemmän kuin 0,7 painoprosenttia.

”Baarien miestä” voi lukea elämäntapatutkimuksena, sosiologiskansatieteellisenä selvityksenä. Tutkimusaineistoa kerätessään Nummilla on ollut se etu puolellaan, että hän on suosittu henkilö, jolle baarien miehet oitis avautuvat. Elämäntapatutkijoiden käy varmasti kateeksi se vaivattomuus, jolla Numminen aineistonsa hankkii. Tuopillinen tai

tunti — synopsis on valmiina ja tutkimusmatkailijan taival jatkuu. Toisaalta tämä helppous saattaa olla petollista: ehkä Nummiselle esitellään ennen kaikkea asioiden idyllinen puoli, ja näin keskiolutkulttuurin kuvauksesta uhkaa tulla romantisoitu.

Mitä keskiolutbaarit sitten Nummisen kuvauksen perusteella ovat — muuta kuin paikkoja, joissa juodaan keskiolutta? Ne ovat perifeerisen Suomen pesäkkeitä, kyliä keskellä kaupunkia (tai kaupungistunutta kirkonkylää). Ne ovat vanhan elämänmuodon välittäjiä, joissa suullinen kertomaperinne vielä elää ja joihin on varastoitu paljon isänmaan historiaa. Ne ovat vanhan työväenkulttuurin viimeisiä linnakkeita ja karhean miehen ystävyys tyys-sijoja, elämän korkeakouluja, joissa oppii arvostamaan konstailematonta käytöstä ja kotiruokaa.

1980-lukua on sanottu tyylin vuosikymmeneksi. Tyyli on esillä myös Nummisen kuvauksissa keskiolutbaarien asiakaskunnasta: Kenellä on pipo silmillä, kenellä karvalakki korvilla; joku edustaa ”pihtiputaalaista easy-rider” -tyyliä, jollakin toisella on ”kuluneet farmarihousut, jotka takaa eivät nouse selän suojaksi, vaan jättävät paljasta ihoa viljalti näkyviin”. Kuvaus voi olla lempeän ironinen, mutta koskaan Numminen ei ylenkatso kuvattaviaan.

★ ★ ★

Nummista lukiessa alkaa tuntua siltä, että monessa muussa suhteessa englantilaiseen publiin tai saksalaiseen Bierstubeen vertautuva suomalainen keskiolutbaari olisi myös yhtä vanha instituutio. Kuitenkaan sen historia ei ulotu edes 20 vuoden taakse. Keskiolut vapautui vuonna 1969 — juuri silloin, kun pellot paketoitiin ja Ruotsiin muutto yltyi ennätysmäiseksi.

Yhteiskuntahistoriallisesti keskiolutbaarit ovatkin olleet olennainen osa suomalaisen yhteiskunnan ”suurta muuttoa”. ”Suomalainen elinkeinorakenteen muutos on vaatinut onnistuakseen runsaasti alkoholia”, kirjoittaa Matti Mäkelä Suuresa muutossaan. Baarien miehet ovat niitä, joita rakennemuutos on eniten ravistanut. He ovat niitä, jotka ovat jääneet maalle muiden lähtiessä tai jääneet kaupungeissa sosiaalisesta noususta osattomiksi. ”Syrjäytynei-

tä”, sanoisivat sosiaalipoliitikot. Mutta ei sovi jättää huomiotta sitä, että baarien miehiä eivät keskiolutkaan elkeet aina niin paljon kiinnostakaan. Heissä on myös sellaisia piirteitä, joita ei syrjäytyneen kuvaan katsota kuuluvan: vanhan työväenluokan arvokkuutta ja itsetuntoa.

Yksilöiden ja perheiden tasolla keskiolutharrastus ei tietenkään aina ole niin iloinen asia. Se aiheuttaa myös ristiriitoja, ja siihen liittyy inhimillistä kärsimystä. Mutta yhteiskunnallisella tasolla keskiolutkulttuuri lienee toiminut pikemmin säilyttävänä, integroivana ja epäjärjestyttä vähentävänä voimana. Toisin kuin barrikadeilla baareissa vaahtoa lähinnä olut.

Tämäntapaisen tulkinnan pohjalta voi kysyä, alkaako keskiolutbaari olla anakronistinen ilmiö nyt, kun suuren muuton vaihe on ohitettu. Onko se kuin jokin sukupolvenvaih-doseläke, joka kohta on tehnyt tehtävänsä? Keskiolutkulttuurin väistymiseen viittaavat muun muassa Nummisen havainnot baarien asiakaskunnan ikärakenteesta: nuorta polvea ei niissä paljon näy.

Toisaalta suomalaisia anniskeluloja ajatellen keskiolutbaareille riittänee jatkossakin rakoa. Etenkin Pohjois-Suomessa keskiolutbaarit paikkaavat harvaa ravintolaverkostoa. Etelämpänä ne taas tarjoavat omanlaatuisensa vaihtoehdon. Ravintoloiden yleisilmeen kovaa vauhtia uudenaikaistuu ja ”kansainvälistyessä” syntyy akantvirta, tulee uutta tilaa vanhanaikaiselle, kansalliselle ja kansanomaiselle. Kun ravintoloita nykyisin tietoisesti suunnitellaan ”ihmisille jotka pelaavat tennistä, purjehtivat, käyttävät Lacosteja ja diggaavat Kekeä” (Talouselämä 10/1986), keskiolutbaarien asiakaskuntaa ovat ne, jotka tuskin edes diggaavat Kekeä.

★ ★ ★

Numminen on mieltynyt suomalaisen keskiolutbaarin karun askeettiseen arkkitehtuuriin ja muotokieleeseen. Nummiselle rakkaimmat baarit sijaitsevat purkutuomion alla elävissä kirkonkylien puutaloissa, ”suoje-lukohteissa”. Kaupunkibaarien viehätys paljastuu taas vasta seinien sisäpuolella: tiheän tupakansavun verhoama luolamaisuus, komeat olutkorien tornit, lämpimät vihertävät ja

rusehtavat värisävyt, kolpakoiden kilinä ja biljardipallojen pauke — kaikista tästä syntyy suomalaisen keskiolutbaarin nuhruinen charmi.

Koska Numminen ei päätyökseen inventoi keskiolutbaareja, hän on joutunut keräämään aineistonsa muiden matkustustensa ohessa otantapohjalta. Systemaattisuuteen tähtäävät sen sijaan Baarien miehen liitteenä olevat luettelot keskiolutkieltopaikkakunnista ja kunnista, joissa Numminen on särpinyt kolmosta. Kunnittain on esitetty keskioluen kulutuslukuja, ja erityismerkinnän ovat saaneet ne paikkakunnat, joissa sijaitsee Nummisen suosittama keskiolutbaari. Olisi ollut hyödyllistä, jos nämä suositukset olisi liitteessä myös nimetty. Nyt lukija jää ihmettelemään, tarkoittaako + esimerkiksi Puumalan kohdalla Kuittisen baaria vai onko Nummisen mielessä kenties ollut Kahvila-ravintola Kipralttari, joka sekini valitettavasti on joutunut lopettamaan toimintansa.

Antti Karisto

Pitsanpurija baarien maassa

Numminen, M. A.: Baarien mies. Tosiokuvitteellinen romaani. Kirjayhtymä, Rauma 1986, 248 sivua

Piispa oli ollut työoverinsa Kirsin kanssa Jyväskylässä kertomassa raittiusihmisille, miltä heidän työnsä näyttää tutkijankammioista katsottuna. Janohan paljosta puhumisesta seurasi. Jo ennen kuin pikajuna lähti asemalta, Piispa ja Kirsi olivat tilanneet pullolliset keskiolutta. Kirpeän mallasjuoman parissa oli hyvä kerrata matkan kokemuksia ja suunnitella tulevia. Kaksi tuntia ja neljä olutta hurautti huomaamatta. Oltiin taas kotona Tampereella. Piispa tunsikin olonsa selvänuppiseksi ja päätti poiketa kirjakauppaan ostamaan M. A. Nummisen tosiokuvitteellisen romaanin Baarien mies.

Kirjan rakenne oli tyrmätä Piispan, kun tämä aluksi selaili sen sivuja. Yhdeksänkymmentäkolme erillis-

tä pikkutarinaa 132 baarista ja niiden asiakkaista. Mies nimeltä Numminen on milloin missäkin päin Suomea, kun jano yllättää ja pitää poiketa keskioluelle. Mies tilaa oluen, pienen kahvin ja munkin, istuu puunaiselle muovituolille, havainnoi ympäristöä ja rupattelee muun väen kanssa. Suosikkibaareista löytyy vanhoja tuttuja, mutta uusiakin suhteita solmiutuu. Jaksako tällaista arkirealismia lukea, Piispa tuumi.

No, Piispa päätti lukea kirjaa työmatkalla bussissa. Tarinat olivat bussimatkan pituisia, eikä juonella ja syvällisillä henkilökuville tarvinnut rasittaa itseään. Mutta kuinka kävikään! Nummisen seikkailut imaisivat Piispan mukaansa. Hän löysi maailman, jota hän muiden keskiluokkaisen ihmisten tapaan on tottunut kutsumaan ”räkäläksi” ja jonne ani harvoin on rohjennut jalallaan astua. Piispa kun on ollut näitä pitsanpurijoita ja A-oluen latkijoita, joiden tutut löytyvät Tillikasta, eivät vaikkapa Kauppahallin kahvilasta.

Piispa ei malttanutkaan rajoittaa kirjan lukemista bussimatkoille. Hän ahmi sitä kotona. Matkailija kun on harrastukseltaan, Piispa pani muistiin, että Toijalan merkittävin kulttuurinähtävyys on ruokala Sillankorva. Oulusta taas löytyy Torikahvila eli ”Matala”, jota kulttuurimatkailija ei saa ohittaa. Numminen oli huolissaan näiden ja monien muiden baarien säilymisestä. Vanhoja taloja puretaan, sisustusta muutetaan keskiluokkaiseen makuun sopivaksi. Kaikki Suomen kirkonkylät ja pikkukaupungit ovat kohta toistensa kaltaisia: laatikkotyylisiä pankki- ja virastotaloja, toimihenkilöiden lounaspaikkoja, nuorison diskotekkeja. Muhoksella sentään vielä on Mimmitekki: nautintabaari ja matkustajakoti.

Piispa muisti, että Numminen oli joskus edustanut ”uusrahaanomaisuutta”. Baarien mies etsi ja löysi ihan perinteistä rahvasta: työmiehiä, merimiehiä, eläkeläisiä, työttömiä. Jokunen nuori ja nainenkin oli joukossa. Oli ”kansainvälisen luokan tyyppejä”, niin kuin Arska Ponkonen (Grilli Bertina, Hki), joka ehtii kaiken: toivottaa ovella tervetulleeksi, toimii kassalla, seurustelee pöydissä asiakkaiden kanssa. Oli vapaita miehiä, niin kuin se, joka eukon nalku-

tukseen kyllästyttyään järjesti itsensä rattijuoppoudesta linnaan. Yksi Nummisen ruotsalainen tuttu sanoi, että meidän ”olisi syytä olla ylpeitä niistä upeista dostojevskilaisista miehistä, jotka istuvat tavallisissa keskiolutbaareissa”.

Kaikkein eniten Piispaa kiinnostivat kohdat, joissa kerrottiin baarien ja keskioluen sosiaalisista merkityksistä. Piispa näet on itsekin hieman harrastanut alkoholi- ja raittius tutkimusta. Numminen osoitti, että keskiolutbaarit ovat kohtaustaikoja: niissä tavataan tuttuja, kuullaan uutisia, pelataan biljardia, pannaan maailmaa paikoilleen tai vain ollaan ihan rauhassa. ”Eihän se ole pelkäämään tämä keskikalja. Kyllä se on myös meidän yhdessä olemine. Englantilaisilla on pupit. Meillä on keskikaljapaari. Em mie sitä sano etten mie joskus vähä pöhnässäkii olis. Mutta kuule, ei myö riitoo huasteta. Siekkii oot tiällä. Kaikki myö viihytetään”, todisti joensuulaismies Mäntylän baarissa.

Sitä paitsi keskiolut on maultaan parempaa kuin A-olut, lisäsi Numminen. Hän on keskieuropalaisilla linjoilla. Sielläpäin kaikki itseään kunnioittavat oluennauttijat arvostavat makua eivätkä prosenttia ja juovat siksi miedohkoa olutta. Suomessa taas ei makuasioiden päälle paljon ymmärretä, ja väkevää olutta pidetäänkin muka hienompana juomana kuin keskaria. Piispa muisteli pikajunassa välillä Jyväskylä—Tampere kokemiaan makuelämyksiä ja päätti omassa elämässään vastedes tukea nummlais-saksalaista olutkäsitystä. Koskahan keskioluesta tulee Suomessa eliiitiryhmien erottautumissymboli?

No, mitä Piispa sanoo raittiusihmisille, kun heitä seuraavan kerran tapaa? Hehän ovat viidentoista vuoden ajan vaatineet keskioluen poistamista baareista ja maitokaupoista. Piispa aikoo sanoa, että lopettakaa nuo älyttömät kieltovaatimuksenne. Lopettakaa tuo keskiluokkainen holhous, jolla pyritään kieltämään kulttuuri, jota ei ymmärretä ja siksi pelätään. Keskiolutbaarit ovat kansan kulttuurin viimeisiä turvapaikkoja juppiutuvassa ja samanlaistuvassa Suomessa.

Matti Piispa